

Sygn. akt I USKP 23/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania S.F.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Tarnowie

o umorzenie należności z tytułu składek,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 20 kwietnia 2023 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie
z dnia 13 października 2020 r., sygn. akt III AUa 1627/20,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 3 listopada 2016 r., IV U 732/16, Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Tarnowie oddalił odwołanie S.F. (dalej jako ubezpieczony, wnioskodawca lub odwołujący się) od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Tarnowie z dnia 13 czerwca 2016 r. odmawiającej mu umorzenia należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia

społeczne, ubezpieczenie zdrowotne i Fundusz Pracy za okresy i w wysokości podanej w decyzji.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 12 grudnia 2014 r. ubezpieczony wystąpił z wnioskiem o umorzenie należności z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne oraz Fundusz Pracy za cały okres objęty ustawą z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność (Dz.U. z 2012 r., poz. 1551, dalej jako ustawa abolicyjna). W dniu 25 marca 2015 r. organ rentowy wydał decyzję, w której określił warunki umorzenia należności z tytułu składek. W punkcie II. tej decyzji została zamieszczona informacja, że warunkiem umorzenia należności jest spłata należności niepodlegających umorzeniu w terminie 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się decyzji. Decyzja ta stała się prawomocna 10 maja 2015 r., w związku z czym termin końcowy na zapłatę należności niepodlegających umorzeniu przypadał na dzień 10 maja 2016 r. W dniu 9 maja 2016 r. wnioskodawca złożył wniosek o udzielenie ulgi w formie rozłożenia na raty należności z tytułu składek. W dniu 15 lipca 2016 r. organ rentowy wydał postanowienie o rozłożeniu na raty należności z tytułu kosztów egzekucyjnych, a w dniu 20 lipca 2016 r. strony zawarły umowę o rozłożeniu na raty należności z tytułu składek. Jednakże zaskarżoną decyzją z dnia 13 czerwca 2016 r. organ rentowy odmówił wnioskodawcy umorzenia należności z tytułu składek, ponieważ w terminie do 10 maja 2016 r. nie zostały spłacone należności niepodlegające umorzeniu. Wnioskodawca przyznał, że otrzymał pierwszą decyzję oraz pismo z pouczeniem, a także, że decyzji tej nie zaskarżył. Jego winą jest to, że zbyt późno złożył wniosek o rozłożenie na raty należności z tytułu składek.

Sąd Okręgowy wywiódł, że wnioskodawca nie uregulował niepodlegających umorzeniu należności w terminie przewidzianym w art. 1 ust. 11 ustawy abolicyjnej. W związku z tym organ rentowy zobowiązany był zastosować art. 1 ust. 13 pkt 2 tej ustawy i wydać decyzję odmawiającą umorzenia należności z tytułu składek. Sąd Okręgowy wyjaśnił, że zgodnie z art. 1 ust. 12 tej ustawy, rozłożenie na raty należności niepodlegających umorzeniu następuje z chwilą podpisania umowy, bądź z chwilą wydania postanowienia o rozłożeniu na raty kosztów postępowania egzekucyjnego. Powyższe unormowanie wymaga więc, aby w terminie 12 miesięcy

od dnia uprawomocnienia się decyzji nastąpiło rozłożenie na raty zaległości składkowych (zawarcie umowy, układu ratalnego) albo odroczenie terminu ich płatności. Sąd Okręgowy stwierdził, że odwołujący się złożył wniosek o układ ratalny zbyt późno - w przeddzień końcowego terminu - dlatego też podpisanie umowy o rozłożeniu na raty należności z tytułu składek przed upływem terminu określonego w art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej (przed 10 maja 2016 r.) było niemożliwe.

Na skutek apelacji wnioskodawcy Sąd Apelacyjny w Krakowie wyrokiem z dnia 13 września 2019 r., uchylił wyrok Sądu Okręgowego oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przekazał sprawę do rozpoznania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Tarnowie (pkt 1), nie obciążając organu rentowego kosztami postępowania (pkt 2).

Sąd Apelacyjny w pierwszej kolejności odniósł się do braku w pierwszej decyzji z dnia 25 marca 2015 r., która określała warunki umorzenia należności z tytułu składek, ustalenia wysokości składek i należności niepodlegających umorzeniu, których zapłata w terminie 1 roku od uprawomocnienia się decyzji stanowiła warunek umorzenia należności. Sąd Apelacyjny podkreślił, że orzecznictwo skłaniające się do obowiązku określenia w pierwszej decyzji (warunkowej) wysokości składek podlegających zapłacie, opiera się na konieczności zachowania zasady zaufania obywatela do państwa i jego organów, czyli w tym wypadku wyeliminowania przypadków, gdy ubezpieczony nie wie, jaka jest wysokość składek do zapłaty, bądź dochodzi do sporu w przedmiocie wysokości składek podlegających zapłacie. Sąd Apelacyjny stwierdził, że wnioskodawca ustalił wysokość zaległości i jeszcze przed upływem rocznego terminu złożył wniosek o rozłożenie należności na raty. Zwrócił też uwagę na podniesione przez wnioskodawcę w toku postępowania okoliczności związane z ustalaniem przez niego wysokości zobowiązań wymagających zapłaty. Nie były to tylko należności w postaci składek, ale także koszty egzekucyjne naliczane w części przez dyrektora Oddziału ZUS, a w części przez komornika sądowego. Wymagało to od ubezpieczonego odrębnego ustalania tych należności u różnych podmiotów, co stanowiło nie tylko problem w zakresie ich wyliczenia, ale także przedłużyło cały proces dokładnego ustalenia wszystkich należności. Była to jedna

z przyczyn, dla których dopiero przed samym upływem rocznego terminu do uiszczenia należności, wnioskodawca złożył do organu rentowego wniosek o rozłożenie ich na raty.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, przy wykładni i stosowaniu art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej, nie można z jednej strony pomijać podniesionych okoliczności, w jakich doszło do złożenia wniosku o rozłożenie na raty tuż przed końcem rocznego terminu, a z drugiej strony celu i funkcji, jakim służyć ma ustawa. Ustawodawcy chodziło o umożliwienie umorzenia należności składkowych osobom posiadającym zaległości, znajdującym się w związku z tym w trudnej sytuacji, umożliwiając im bądź zapłatę niepodlegających umorzeniu należności w rocznym terminie, bądź rozłożenie w tym czasie tych należności na raty (czyli zapłatę tych należności w okresie dłuższym). Z tego punktu widzenia trudno odmówić możliwości umorzenia wnioskodawcy w trybie ustawy abolicyjnej składek tylko dlatego, że ze względu na problemy z ustaleniem wysokości należności złożył wniosek o rozłożenie ich na raty tuż przed upływem rocznego terminu, który to wniosek został załatwiony pozytywnie, jednakże już po upływie terminu, przy uwzględnieniu okoliczności, że wnioskodawca do dnia dzisiejszego realizuje układ ratalny. Wykładnia funkcjonalna i celowościowa pozwala - w ocenie Sądu Apelacyjnego - w tym przypadku na przyjęcie, że w ma zastosowanie art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej. Tym samym uznał zaskarżoną decyzję za przedwczesną, skoro doszło do rozłożenia na raty należności na wniosek złożony przed upływem rocznego terminu do zapłaty niepodlegających umorzeniu należności. Dalszy los umorzenia składek zależy od zrealizowania układu ratalnego, a co za tym idzie zapłaty w ustalonym terminie tych należności. W ocenie Sądu Apelacyjnego takie rozwiązanie pozwala na zachowanie "ducha" ustawy i umożliwienie ewentualnego umorzenia należności składkowych w przypadku uiszczenia należności rozłożonej na raty.

Na skutek zażalenia organu rentowego postanowieniem z dnia 26 lutego 2020 r., I UZ 26/19, Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania zażaleniowego. Sąd Najwyższy wywiódł, że przewidziane w art. 477^{14a} k.p.c. uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji wraz z poprzedzającą

go decyzją organu rentowego i przekazanie sprawy do rozpoznania temu organowi ograniczone jest do wyjątkowych przypadków, gdy oprócz przesłanek z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. wystąpiły takie wady zaskarżonej decyzji, których nie można było naprawić w postępowaniu sądowym. Przepis art. 477^{14a} k.p.c. służy bowiem rozwiązywaniu sytuacji, w których - ze względu na zakres kompetencji sądu ubezpieczeń społecznych - przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji nie może doprowadzić do usunięcia uchybień popełnionych przez organ rentowy. Zatem stosowany jest wówczas, gdy konieczne jest skasowanie decyzji organu rentowego i wydanie nowej decyzji, po przekazaniu sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania i przeprowadzeniu prawidłowego postępowania przed tym organem, uwzględniającego wszelkie wymagania wynikające z prawa materialnego. Sąd Apelacyjny doszedł do wniosku, że termin przewidziany w art. 1 ust. 11 ustawy abolicyjnej nie mógł skończyć się z upływem 12 miesięcy od uprawomocnienia się decyzji warunkowej, bowiem w toku tego terminu złożony został wniosek o zawarcie układu ratalnego, usprawiedliwiony trudnościami związanymi z ustaleniem wysokości kosztów egzekucyjnych. Sąd Najwyższy uznał, że okoliczności te, nie wypełniają jednak przesłanek kasatoryjnych wskazanych w art. 386 § 4 k.p.c. W rzeczywistości bowiem przyczyną kasatoryjnego wyroku Sądu Apelacyjnego była wykładnia art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej (odmienna niż przyjęta przez Sąd pierwszej instancji), w myśl której przepis ten ma zastosowanie również w przypadku złożenia wniosku o rozłożenie na raty zaległości niepodlegających umorzeniu w terminie 12 miesięcy od uprawomocnienia się decyzji warunkowej, gdy ustalenie ich wysokości (wobec nieokreślenia jej w decyzji warunkowej) napotyka trudności. Przyjęcie takiej wykładni nie oznaczało jednak, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy ani też nie wymagało przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Sąd Najwyższy stwierdził więc, że konsekwencją przyjęcia, iż decyzja w przedmiocie umorzenia (odmawiająca umorzenia) była przedwczesna, powinna być zmiana wyroku Sądu pierwszej instancji i zaskarżonej decyzji przez stwierdzenie, że umorzenie należności wynikających z decyzji warunkowej jest uzależnione od opłacenia, należności niepodlegających umorzeniu w terminach wynikających z umowy z dnia 20 lipca 2016 r.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie wyrokiem z dnia 13 października 2020 r., III AUa 1627/20, w pkt I. zmienił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i stwierdził, że umorzenie należności wynikających z decyzji warunkowej z 25 marca 2015 r. jest uzależnione od opłacenia należności niepodlegających umorzeniu w terminach wynikających z umowy z dnia 20 lipca 2016 r.; w pkt II. zasądził od organu rentowego na rzecz wnioskodawcy kwotę 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania zażaleniowego; w pkt III. nie obciążył organu rentowego obowiązkiem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego na rzecz wnioskodawcy.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że - badając zasadność apelacji wnioskodawcy - zgodnie z art. 398²⁰ k.p.c. związany był wykładnią prawa oraz wywodami i wskazówkami zaprezentowanymi przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26 lutego 2020 r., I UZ 26/19, uchylającym poprzedni wyrok Sądu drugiej instancji.

Sąd drugiej instancji przypomniał, że przedmiotem rozpoznania była decyzja organu rentowego z dnia 13 czerwca 2016 r. odmawiająca wnioskodawcy umorzenia należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek na podstawie art. 1 ust. 13 pkt 2 ustawy abolicyjnej. Z ustaleń Sądu pierwszej instancji wynika, że w stosunku do wnioskodawcy wydana została decyzja z dnia 25 marca 2015 r. ustalająca warunki umorzenia zaległych należności. Jednym z tych warunków było zapłacenie w terminie 12 miesięcy od uprawomocnienia się tej decyzji należności niepodlegających umorzeniu, w tym należności z tytułu kosztów egzekucyjnych. Decyzja ta stała się prawomocna od dnia 10 maja 2015 r. Przed upływem tego 12 miesięcznego terminu, to jest przed dniem 10 maja 2016 r., bo w dniu 9 maja 2016 r. wnioskodawca złożył wniosek o rozłożenie na raty należności niepodlegających umorzeniu i w dniu 15 lipca 2016 r. organ rentowy wydał postanowienie o rozłożeniu na raty należności z tytułu kosztów egzekucyjnych, a w dniu 20 lipca 2016 r. strony zawarły umowę o rozłożeniu należności na raty. Z niekwestionowanych ustaleń faktycznych wynika też, że termin wykonania tego układu ratalnego jeszcze nie upłynął, a wnioskodawca przewidziane dla niego w tym układzie raty spłaca, z czego wynika, że układ ratalny nie został wypowiedziany i nadal obowiązuje.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że skoro realizowany jest układ ratalny obejmujący należności niepodlegające umorzeniu, o jaki wnioskodawca wystąpił przed upływem 12 miesięcy od uprawomocnienia się decyzji ustalającej warunki umorzenia zaległych należności, to - co w swych wskazówkach uwypuklił Sąd Najwyższy - zaskarżona w sprawie decyzja odmawiająca umorzenia była przedwczesna. Jeśli doszło do rozłożenia na raty należności niepodlegających umorzeniu a termin płatności ostatniej z rat jeszcze nie upłynął, to warunek, o jakim mowa w art. 1 ust. 10 w związku z art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej, może być rozważany dopiero po upływie terminu płatności ostatniej z rat. Oznacza to, że przedwczesne było i nadal jest, ostateczne rozstrzygnięcie w przedmiocie umorzenia zaległości wymienionych w decyzji o warunkach umorzenia (z dnia 25 marca 2015 r.), skoro układ ratalny obejmujący zaległości niepodlegające umorzeniu (z dnia 20 lipca 2016 r.) nadal obowiązuje, a termin płatności ostatniej raty jeszcze nie upłynął. To czyni przedwczesnym wydanie decyzji w tym przedmiocie co najmniej do dnia wymagalności ostatniej raty układu ratalnego. Tak też należało ocenić zaskarżoną decyzję organu rentowego z dnia 13 czerwca 2016 r. odmawiającą wnioskodawcy umorzenia należności ujętych w decyzji warunkowej z dnia 25 marca 2015 r. W istocie brak było bowiem podstaw do rozstrzygnięcia w przedmiocie umorzenia należności, w tym odmowy umorzenia. To zaś oznacza, że podlega zmianie zarówno wyrok Sądu pierwszej instancji, jak i ta decyzja przez stwierdzenie, że umorzenie należności wynikających z decyzji warunkowej jest uzależnione od opłacenia należności niepodlegających umorzeniu w terminach wynikających z zawartej umowy ratalnej z dnia 20 lipca 2016 r.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego organ rentowy zarzucił naruszenie: 1) art. 398²⁰ k.p.c., co wiąże się z tym, że Sąd drugiej instancji w sposób błędny przyjął, iż Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26 lutego 2020 r., I UZ 26/19, dokonał już wykładni przepisów prawa materialnego, a co za tym idzie, Sąd drugiej instancji związany jest tą wykładnią oraz wywodami i wskazówkami Sądu Najwyższego, mimo że w istocie rzeczy Sąd Najwyższy ograniczył się do kontroli formalnej wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 września 2019 r. i skupił się jedynie na przesłankach uchylenia orzeczenia Sądu pierwszej instancji; 2) art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej w związku z art. 29 ust. 1 i 1a ustawy z dnia 13

października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1009 ze zm.; dalej jako ustawa systemowa), przez błędną wykładnię i uznanie, że na potrzeby interpretacji art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej można przyjąć, iż do rozłożenia na raty należności składkowych doszło z chwilą złożenia samego wniosku o układ ratalny, mimo że zgodnie z art. 29 ust. 1 i 1a ustawy systemowej rozłożenie należności na raty następuje w formie umowy.

W uzasadnieniu podstaw skargi kasacyjnej skarżący podniósł w szczególności, że w postanowieniu z dnia 26 lutego 2020 r. Sąd Najwyższy nie dokonał wykładni przepisów prawa materialnego, a co za tym idzie Sąd drugiej instancji nie był związany taką wykładnią. Dokonana natomiast przez Sąd Apelacyjny wykładnia art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej w związku z art. 29 ust. 1 i 1a ustawy systemowej nie zasługuje na aprobatę, bowiem pozostaje w sprzeczności z wykładnią językową tych przepisów. Jeżeli rozłożenie należności na raty nastąpić ma w formie umowy, to nie można w żaden sposób przyjąć, że do rozłożenia na raty doszło z chwilą złożenia wniosku o układ ratalny. W praktyce bowiem po złożeniu takiego wniosku następuje weryfikacja stanu faktycznego i ustalenie możliwości oraz kryteriów zawarcia układu ratalnego a sam wniosek może być również rozpatrzony negatywnie.

W ocenie skarżącego na aprobatę nie zasługuje również zastosowana przez Sąd Apelacyjny wykładnia funkcjonalna, gdyż przepisy ustawy abolicyjnej mają charakter wyjątkowy i nie można ich interpretować w sposób rozszerzający oraz usiłować realizować "ducha" ustawy w sposób pozostający w opozycji do literalnego brzmienia przepisów. Ponadto nie może wpływać na rozszerzającą wykładnię art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej to, że odwołujący się złożył wniosek o układ ratalny na dzień przed upływem terminu do zapłaty należności niepodlegających umorzeniu ze względu na to, iż nie mógł precyzyjnie ustalić kwot opłat egzekucyjnych, ponieważ adekwatnie wczesne złożenie wniosku lub zwrócenie się do organu rentowego o udzielenie niezbędnych informacji, albo nawet wskazanie kierunków działania, umożliwiłoby zawarcie stosownej umowy w satysfakcjonującym stronę terminie. Złożenie wniosku o układ ratalny na dzień przed upływem tego terminu, nie może być utożsamiane z zawarciem stosownej umowy jedynie "w oparciu o ducha" ustawy abolicyjnej. Samo terminowe

realizowanie przez płatnika układu ratalnego w oczekiwaniu na umorzenie pozostałych należności w oparciu o ustawę abolicyjną nie może być traktowane jako szczególna okoliczność, uzasadniająca dokonywanie rozszerzającej wykładni przepisów ustawy abolicyjnej.

Powołując się na powyższe, organ wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Krakowie oraz zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie jest zasadna.

W pierwszej kolejności konieczne jest zwrócenie uwagi na brak podstaw do uwzględnienia zarzutu naruszenia art. 398²⁰ k.p.c., wskutek błędnego przyjęcia przez Sąd Apelacyjny, że Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26 lutego 2020 r., I UZ 26/19, dokonał wykładni przepisów prawa materialnego, którą Sąd drugiej instancji był związany. Należy przyznać rację skarżącemu, że wykładnia dokonana w postanowieniu Sądu Najwyższego wydanym w trybie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie wiąże w sprawie przy ponownym, merytorycznym rozpoznaniu sprawy, gdyż dotyczy (wiąże) tylko w kwestiach proceduralnych. Sąd Najwyższy w powołanym postanowieniu nie dokonał (wiążącej) wykładni art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej i art. 29 ustawy systemowej. Oceniając jedynie przesłanki procesowe, ustalił, jaką wykładnię przyjął Sąd Apelacyjny i jakie - przy tej wykładni - powinno zapaść orzeczenie. W związku z powyższym, stosując się do wskazówek Sądu Najwyższego w aspekcie procesowym, Sąd Apelacyjny orzekł o zmianie wyroku pierwszej instancji oraz poprzedzającej go decyzji, w oparciu o przeprowadzoną we wcześniejszym etapie postępowania wykładnię odniesioną do poczynionych ustaleń faktycznych.

W dalszej kolejności należy rozważyć, czy trafnie Sąd Apelacyjny stwierdził, że art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej ma zastosowanie również w przypadku, gdy ustalenie wysokości składek (wobec nieokreślenia jej w decyzji warunkowej) napotyka poważne trudności i dlatego wniosek o rozłożenie na raty zaległości niepodlegających umorzeniu zostaje wprawdzie złożony w terminie 12 miesięcy od

uprawomocnienia się decyzji warunkowej, ale już tak późno, że w tym terminie nie ma możliwości zawarcia układu ratalnego (który zostaje więc zawarty po upływie rocznego terminu). W pierwszej kolejności należy zauważyć, że pogląd o dochowaniu terminu określonego w art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej w razie złożenia w ciągu 12 miesięcy od wydania decyzji warunkowej, wniosku o rozłożenie należności na raty, bez zawarcia w tym terminie umowy ratalnej, oceniany jest w piśmiennictwie negatywnie (por. G. Bąbka, M. Bochowicz, *Abolicja w ZUS. Praktyczne aspekty umorzenia zaległości*, Warszawa 2014, s. 111). Taki negatywny osąd jest też prezentowany w orzecznictwie. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 26 lutego 2020 r., I UK 383/18 (LEX nr 3073454) przyjął, że jeśli w terminie 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się decyzji warunkowej zawarty zostanie układ ratalny, to warunek spłacenia zaległości niepodlegających umorzeniu uważa się za spełniony po ich opłaceniu. Oznacza to, że zgodnie z wykładnią językową jedynie układ ratalny zawarty przed upływem 12 miesięcy od uprawomocnienia się decyzji warunkowej (a nie wniosek o jego zawarcie), może przedłużyć (i to warunkowo) termin określony w art. 1 ust. 11 ustawy abolicyjnej. Jest to termin zawity prawa materialnego, a więc jego upływ pozbawia wierzyciela (ubezpieczonego) przysługującego mu prawa (zob. przykładowo uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2013 r., III CZP 2/13, OSNC 2014 nr 2, poz. 10, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 września 1993 r., III CZP 125/93, OSNC 1994 nr 4, poz. 75, wyrok składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 1991 r., III CRN 500/90, OSNCP 1992 nr 7-8, poz. 137, oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2016 r., I CSK 304/15, LEX nr 2053627).

W uzasadnieniu powołanego wyroku z dnia 26 lutego 2020 r., I UK 383/18, Sąd Najwyższy rozważał możliwość przyjęcia zawieszenia biegu terminu zawitego 12 miesięcy od uprawomocnienia się decyzji warunkowej na skutek złożenia (w tym terminie) wniosku o rozłożenie na raty zaległości niepodlegających umorzeniu. Sąd Najwyższy przypomniał jednak, że w pierwszym rzędzie należy brać pod uwagę językowe znaczenie tekstu prawnego. Nie powinno się więc stosować wykładni celowościowej, funkcjonalnej lub aksjologicznej w opozycji do wykładni językowej, jeżeli ta ostatnia prowadzi do jednoznacznych rezultatów interpretacyjnych. Wykładnia językowa art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej jednoznacznie stanowi, że

rozłożenie na raty niepodlegających umorzeniu należności składkowych, czyli zawarcie umowy ratalnej, musi nastąpić w terminie 12 miesięcy od uprawomocnienia się decyzji warunkowej. Nadto Sąd Najwyższy uznał, że złożenie wniosku o układ ratalny nie napotyka żadnych niezależnych od wnioskującego przeszkód (nawet wtedy, gdy w decyzji warunkowej nie określono wysokości należności niepodlegających umorzeniu), gdyż termin wskazany w art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej jest na tyle długi, że pozwala na zawarcie układu przed jego upływem. Przedstawienie (po złożeniu wniosku o układ ratalny) przez organ rentowy propozycji rat i terminu ich spłaty wiąże się z uprzednią weryfikacją ich wysokości, co dotyczy składek oraz odsetek za zwłokę, kosztów egzekucyjnych, kosztów upomnienia i dodatkowej opłaty (art. 24 ust. 2 ustawy systemowej), a wysokość opłaty prolongacyjnej ustalana jest w umowie (art. 29 ust. 4 tej ustawy). Innymi słowy, złożenie wniosku o układ ratalny jest impulsem do określenia przez organ rentowy wysokości zaległości składkowych i nie ma żadnych obiektywnych przeszkód, aby taki wniosek złożyć niezwłocznie po uprawomocnieniu się decyzji warunkowej albo w takim terminie, aby zawarcie układu było możliwe przed terminem określonym w art. 1 ust. 11 ustawy abolicyjnej. Podobny pogląd wyraził również Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 17 lutego 2017 r., III AUa 1488/15 (LEX nr 2317726) oraz Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 20 września 2019 r., III AUa 839/18 (LEX nr 3272185). Oznacza to, że zasadą jest wykładnia, iż umowa ratalna (układ ratalny) musi być zawarty przed upływem terminu 12 miesięcy od uprawomocnienia się decyzji warunkowej.

Zasada ta w sytuacjach nadzwyczajnych (wyjątkowych) musi jednak podlegać pewnym modyfikacjom, gdyż zawarcie układu ratalnego, a więc umowy dwustronnej, nie jest zależne wyłącznie od ubezpieczonego (płatnika składek). Organ rentowy działa zgodnie z zasadami Kodeksu postępowania administracyjnego, wśród których istotną rolę odgrywa zasada szybkości postępowania (art. 12 k.p.a.; por. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 7 marca 2012 r., III AUa 1714/11, LEX nr 1135418). Jeśli odniesie się to do ustalonych okoliczności sprawy i zakresu potrzebnych do zawarcia układu ratalnego czynności oraz danych, to można przyjąć, że załatwienie sprawy rozłożenia należności na raty w oparciu o standaryzowaną umowę powinno

nastąpić niezwłocznie. Przeciwno uznaniu, że umorzenie należności w przypadku zawarcia układu ratalnego możliwe jest wyłącznie, gdy umowę zawarto w ciągu 12 miesięcy od uprawomocnienia się decyzji warunkowej, przemawia także uwzględnienie stanów faktycznych spraw występujących w orzecznictwie (przykładowo wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 4 kwietnia 2017 r., I SAB/Gd 1/17, LEX nr 2269514), w których można doszukać się bezczynności organu (wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 10 czerwca 2019 r., III AUa 1/19; Orzecznictwo SA w Szczecinie 2020 nr 3, s. 134-141; LEX nr 2923449). Możliwe jest wobec tego uznanie, że w szczególnych (nadzwyczajnych) sytuacjach, mimo zawarcia umowy o rozłożeniu zobowiązania składkowego na raty po upływie 12 miesięcy od wydania decyzji warunkowej, termin ten uległ zawieszeniu (przedłużeniu). Dotyczy to zwłaszcza przypadków, w których decyzja warunkowa nie określała wysokości należności składkowych podlegających umorzeniu a wystąpiły poważne trudności w ich ustaleniu, w tym problemy w komunikacji z organem rentowym lub egzekucyjnym.

W przypadku, gdy określony przepis prawa daje kilka możliwości interpretacji, należy przyjąć taki kierunek wykładni, który najpełniej odpowiada normom, zasadom i wartościom konstytucyjnym. Jest to obowiązek sądu wynikający z zasady nadrzędności Konstytucji (art. 8 ust. 1 Konstytucji RP; por. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 maja 2007 r., P 13/06, OTK-A 2007 nr 6, poz. 57). W odniesieniu do interpretacji art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej powoduje to konieczność sięgnięcia do potrzeby ochrony własności płatnika składek - art. 64 i 21 ust. 1 Konstytucji RP - oraz uwzględnienia celu ustawy abolicyjnej, jakim jest uwolnienie płatnika od zobowiązań składkowych. Pozwala to na przyjęcie, że do skutecznego umorzenia należności składkowych wystarczające jest wystąpienie przez płatnika w ciągu 12 miesięcy od uprawomocnienia decyzji warunkowej z wnioskiem o zawarcie układu ratalnego, jeżeli spowodowane to było nadzwyczajnymi okolicznościami niezawinionymi przez płatnika, jeżeli wskutek tego wniosku nastąpiło zawarcie układu ratalnego oraz spłata zaległości składkowych zgodnie z zawartym układem. Ponieważ Sąd Apelacyjny ustalił istnienie po stronie ubezpieczonego nadzwyczajnych, niezawinionych okoliczności usprawiedliwiających zbyt późne złożenie wniosku o układ ratalny, do zawarcia

którego doszło i który jest realizowany, do należy uznać, że wyrok Sądu drugiej instancji nie narusza art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej.

Z podanych motywów skarga kasacyjna nie została uwzględniona a Sąd Najwyższy w oparciu o art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

as